

Bogoljub Lekić

NEKI ASPEKTI TUMAČENJA DOGAĐAJA U TUZLI ZA VRIJEME HUSINSKE BUNE

Generalni štrajk rudara i husinska buna čine cjelinu koja se ne može dijeliti, pa i jedan i drugi događaj čine krupne karike u razvoju revolucionarnog radničkog pokreta Jugoslavije. Veličina i značaj štrajka rudara Bosne i Hercegovine istodobno znače veličinu i značaj husinske bune i obratno, jer je iz generalnog štrajka rudara BiH husinska buna i proistekla kao fenomen, tada karakterističan za tuzlanski kraj. U našoj historiografiji ti događaji uklapaju se u jedan opšti kontekst zbivanja koja odražavaju revolucionarno vrenje u svijetu, naročito u Evropi, pa i u Kraljevini Jugoslaviji. To vrenje je dobilo dosta mjesta u historiografiji uopšte, pa i u udžbenicima istorije. Svuda se spominje revolucionarni talas koji je zahvatio našu zemlju. Ponekad se, međutim, zaboravlja istaći činjenica da je na području Jugoslavije, pa tako i na području tuzlanskog bazena, postojalo pogodno tlo za revolucionarnu situaciju što je odraz zaoštrenih klasnih i nacionalnih antagonizama. Ako se ovom drugom faktoru ne bi poklonila dovoljna pažnja, čitalac može steći pogrešnu predstavu o prevelikom uticaju vanjskog faktora i minimalnom značaju unutrašnjih uzroka koji su doveli do husinske bune i ostalih oružanih sukoba u prvim godinama po završetku prvog svjetskog rata.

Ne može se reći da su generalni štrajk rudara i posebno husinska buna u dovoljnoj mjeri zastupljeni u jugoslovenskoj i bosanskohercegovačkoj historiografskoj literaturi. Taj nedostatak u posljednjim godinama se unekoliko prevazilazi, a i pojavom knjige građe koju smo promovisali doprinos je da husinska buna i štrajk rudara Bosne i Hercegovine dobiju značajnije mjesto u budućim istraživanjima.

Za 62 godine koliko je prošlo od husinske bune, odnosno za 36 godina života u slobodi tu problematiku tretiralo je samo nekoliko knjiga manjeg obima, tako reći nekoliko brošura, nekoliko članaka u časopisima i nekoliko feljtona u dnevnoj i periodičnoj štampi.

Neki feljtoni o husinskoj buni preuzimaju čitave stranice iz ranije objavljenih publikacija i feljtona bez navođenja odakle su sadržaji uzeti. Publikacija »*Husinski rudari*« Ante Cigeljevića ima izrazito feljtonistički karakter ali bi se ocjena i kritička analiza takvih tekstova mogla formulirati, nakon temeljitijeg individualnog i društvenog razmatranja.

Uloga Mitra Trifunovića Uče često je u literaturi samo deklarativna (»On je imao ogromnu ulogu«), ali je nepotpuno osvijetljena i konkretizovana kada je u pitanju husinska buna. Zapravo, vidi se njegova uloga u pripremama i vođenju štrajka i njegova intenzivna publicistička aktivnost u »*Glasu slobode*«, ali bez potpunog osvjetljavanja njegove konkretne svakodnevne akcije u posljednjim danima decembra 1920. godine. Ne vidi se gdje je on tih dana, 21. do 29. decembra, boravio. Vjerovatno je bio pretežno u Sarajevu, jer i Đorđe Anđelić, sekretar Okružnog komiteta KPJ, ističe da je prenio Trifunoviću direktivu CK KPJ da rukovodi štrajkom rudara BiH. S obzirom da je Učo tada bio u zenitu svoje aktivnosti pokušavao je da se primakne blokiranoj Tuzli. Postoji podatak s kojim se često barata da je u određenu misiju poslao Božu Petrovića, ali se ne vide drugi oblici pokušaja uspostavljanja veza sa Tuzlom i učesnicima husinske bune.

Posebno je ostao nerazjašnjen problem koliko je stanovništvo Tuzle bilo uz husinsku bunu, koliko ju je ono pomagalo, odnosno koliko je bilo zahvaćeno revolucionarnim vrenjem i kolike je snage u Tuzli imala kontrarevolucija. Moralo bi se više istraživati i potpunije konstatovati koliko je buna zaista bila tuzlanska (jer je Kreska sastavni dio Tuzle, a koliko husinska, lipnička itd.

Isto tako, nije dovoljno osvijetljeno pitanje ponašanja i stavova seljaštva, jer je činjenica da su među husinskim rudarima, prilikom sukoba sa žandarima, bili i seljaci iz okolnih sela i to ne samo kao saradnici i simpatizeri, nego kao i učesnici te bune. Građani Tuzle bili su očito uz husinsku bunu, odnosno uz štrajkače. To potvrđuje i činjenica da je Grudić uspio da angažuje u tzv. Narodnu gardu svega nešto više od desetak građana Tuzle. Ostali nisu bili spremni da se tuku protiv rudara. Tih dvadesetak šovinista i nacionalista počinili su i najviše zločina na Husinu, u Lipnici, u Tuzli i drugdje. Činjenica da se vojska korektnije i blaže ponašala prema pobunjenim rudarima i seljacima treba da se veže za strukturu vojne jedinice — bataljona koji je poslat na Husino, tj. za njegovu seljačku-radničku strukturu. Vjerovatno zbog tog neuspjeha da mobiliše mase protiv husinske bune, a i zbog kompromitujućih zlodjela koje su napravili pripadnici »Narodne garde«, vlada se kasnije ograđuje od nje ističući da ta garda nije bila uključena ni u kakve vojne formacije niti pak u neki politički sistem.

No činjenica je da su ta djela koja su gardisti napravili 1920. godine imala posljedice kasnije, jer je ustaški pokret 1941. godine, svojatajući husinsku bunu, činio zvjerstva nad srpskim i drugim rodoljubima u Tuzli i njenoj okolini, pozivajući se i na zločine gardista 1920. godine.

Među gardistima kao vođa obično se spominje Risto Mihajlović Cinco i s njim kao najagilniji Jovan Simić Blagotrobija. Druga imena rjeđe se spominju. Sud koji je sudio rudarima i Juri Keroševiću na osnovu optužnice raspravljao je uzgred i o onim gardistima koji su nanijeli »lakše« tjelesne povrede nekim licima, a to su pored Riste Mihajlovića, još i Boško Vucelja, Pero Savinović, Dragomir Stanković, Slavko Maksimović.

Đorđa Simića, Voju Antića, Bogdana Popovića, Živka Trifkovića i još nekoliko njih sud uopšte nije pozivao na odgovornost zbog terora koji su počinili. Ostala imena terorista vezana su za funkcije u policiji ili policijske saradnike (Đorđe Ajvaz, Milan Ivezić i drugi).

Zanimljiva je činjenica da su se djeca nekih od tih gardista, među kojima i sin tužioca (koji je tražio glavu Jure Keroševića) Lulo Frković, docnije opredijelila za revolucionarni radnički pokret i aktivno učestvovala u NOR-u i revoluciji. To je međutim samo dokaz kolika je bila snaga uticaja Komunističke partije i SKOJ-a kao i djelovanja radničke Tuzle.

Neistraženo polje je i pitanje kako je Tuzla doživjela husinsku bunu. Svi poštteni građani solidarisali su se sa rudarima bez obzira na vjeru i nacionalnost. Srpsko stanovništvo iz Tuzle nije nasjelo propagandi velikosrpske buržoazije o karlističkom i antijugoslovenskom, odnosno antisrpskom karakteru husinske bune. Znali su građani Tuzle kako žive njihove komšije rudari. Mogli su sami da ocijene zbog čega se oni bune. Mnogi građani su izrazili nijemu solidarnost sa rudarima, ali su takođe mnogi i pomagali rudare. U Tuzli je sakupljana pomoć za rudare koja se u toku svake noći odnosila preko Ilinčice na Husino. Naročito je bila dragocjena pomoć u oružju i municiji koja je na raznorazne načine nabavljana, iako u malim količinama. Do sada je obično isticano to kako su pojedinci izražavali solidarnost i materijalno i moralno pomagali husinsku bunu (Pepi Hriber, Jakov Vizler, gostioničarka Ivušica, Nikola Trifković i žena mu Milka, Leonardo Banker, Avgustin Mott i drugi). Međutim, treba imati u vidu činjenicu da su neki od ovih bili istaknuti komunisti (Banker, Mott, Trifković), ali da je postojao i daleko širi krug simpatizera i pomagača štrajka rudara i husinske bune. Ponegdje se spominju imena Age Hrustića, te pekara Kranjčeca, Dugonjića i Jurića, ali i ovi ljudi su bili u redovima Komunističke

partije. Tada je Partija brojala 800 članova u Tuzli, pa je morao postojati širi krug saradnika, bar u okviru tih partijskih organizacija. Pomoć je nošena na Husino a kasnije je nošena i u zatvor uhapšenim husinskim rudarima i seljacima. To je u okviru akcije sakupljanja »Crvene pomoći« predstavljalo i širu akciju nego što smo je do sada kroz istoriografiju osvijetlili.

Postoji još niz drugih aspekata koji bi se mogli bolje istražiti i osvijetliti.

EINIGE GESICHTSPUNKTE DER ERLÄUTERUNGEN VON DEN EREIGNISSEN IN TUZLA ZUR ZEIT DES HUSINOER AUFSTANDS

Der Generalstreik der Bergleute und der Husinoer Aufstand fügen sich in den Prozess der revolutionären Bewegungen nach dem ersten Weltkrieg ein. Äusserliche Einflüsse in der Literatur sind manchmal zu betont und innere ungenügend hervorragend. Die Rolle von Mitar Trifunović als auch die Organisation der kommunistischen Partei Jugoslawiens im Rahmen dieser Ereignisse sind nicht befriedigend beleuchtet. Es ist eine Reihe anderer Aspekte des Husinoer Aufstands und des Bergstreiks auch unbeleuchtet geblieben.